

Priessnitzův dům v Javorníku – dnešní budova Lesů ČR

Obyvatelé Javorníku velmi dobře znají tzv. Dittersův dům, který kdysi patřil slavnému skladateli Karlu Dittersovi z Dittersdorfu. Tento dům byl památkově chráněn již ve 30. letech 20. století a jako Dittersův majetek byl odnepaměti považován za výjimečný a bylo o něj i zvláště pečováno. V Javorníku ale najdeme další stavbu, která si zaslouží zvláštní pozornost a detailní průzkum, dům, který patřil neméně slavnému občanu tohoto kraje. Tuto stavbu bychom mohli nazvat domem Vincenze Priessnitze. Stojí na Lidické ulici (čp. 96) a dnes patří Lesům ČR, lesní správě Javorník. Světoznámému vodoléciteli z Gräfenberku patřil od roku 1841 až do jeho smrti v roce 1851. Priessnitzova rodina pak vlastnila nemovitost (dříve čp. 42) až do roku 1879. Na více než 38 let tak byl Priessnitzovým domem.

Dodnes je (od roku 1881 v novorenesanční podobě) opravdu atraktivní a velkolepý, na dobových vyobrazeních je zpodobněn jako honosná stavba již před rokem 1825, od ostatních objektů v okolí odlišná. Už na první pohled je zřejmé, že jeho dávní majitelé museli mít dostatek finančních prostředků na výstavbu a údržbu domu. Podle několika vedut Javorníku stál vždy na okraji města, v části zvané Johannesberg (Jánský vrch), což bylo označení nejen zámku, ale i městské části v jeho nejbližším okolí. Majitelé upřednostnili dostatek místa pro park a zahradu, před výstavným, ale omezeným prostorem na náměstí. Dům, soudíc podle těchto vyobrazení, vznikl někdy v 80. letech 18. století, v době působení biskupa Filipa Gotharda Schaffgotsche a jeho chráněnce Karla Ditterse z Dittersdorfu v Javorníku. Hned na první pohled zaujme svým impozantním zjevem, kterým se naprosto odlišuje od ostatních javornických chalup; je možné rozeznat mansardovou střechu s vikýři, sedm okenních os s pravouhlými okny se štíty a balkonem nad vchodovými dveřmi. Vchod je obrácen do zahrady, tedy na opačnou stranu než dnes.

Vincenz Priessnitz je spojován hlavně s lázněmi, dříve Gräfenberkem. Do roku 1909 zde jeho potomci vlastnili i většinu nemovitého majetku. Priessnitz samotný se kromě svých léčitelských schopností projevoval i jako úspěšný hospodář a podnikatel. V letech 1841-1847 zejména koupěmi několika nemovitostí mimo Gräfenberk, které se staly vcelku jistou finanční investicí, tehdy již rozsáhlého Priessnitzova finančního kapitálu. Podle Priessnitzova životopisce Miloše Kočky koupil Priessnitz v roce 1841 panství Bílý Potok a Hamberk (Kohout) za 72 000 zlatých konvenční měny, v témže roce objekt čp. 42 v Javorníku za 6 075 zlatých a dále domy čp. 112-114 v České Vsi za 22 418 zlatých. Všechny nákupy nemovitostí byly z velké části motivovány snahou finančně zajistit dědice majetku, jediného žijícího syna Vincenze Pavla.

Jak již bylo řečeno, dům čp. 42 v Javorníku s velkou zahradou získal Priessnitz v roce 1841, konkrétně kupní smlouvou z 20. září 1841 zanesenou do pozemkových knih 12. dubna 1842. Objekt zakoupil od dědiců po Josefu Steidlerovi, velkoobchodníkovi s vínem, za 6 075 zlatých konvenční měny (Josef Steidler dodával víno zejména do Pruska, a to údajně i podloudným způsobem přes hranice, tedy pašováním). Dům byl určen pro výchovu nezletilých Priessnitzových dětí, kterým se otec na Gräfenberku nemohl věnovat. V roce 1842 sem přemístil své děti starší dvou let, tedy dcery Žofii, Terezii, Marii, Annu, Antonii a Karolinu. Jejich výchovu svěřil do péče vychovatelce Rozálii Kaltfeldové, pocházející ze švýcarského Neuchatelu. Podle Miloše Kočky Priessnitz sám na svůj statek do Bílého Potoka a do Javorníku často zajížděl, následkem častých „vytřásání“ v kočáře po špatné silnici se mu ovšem obnovila stará zranění, včetně zlomenin žeber po těžkém úrazu z mládí.

Priessnitzovou hlavní snahou bylo zabránit rozmělnění majetku mezi potomky a jeho převzetí do nepokrevních rukou, tedy hlavně do rukou manželů dcer. Proto ustanovil na dům čp. 42 a statek v Bílém Potoce tzv. fideikomisární substituci, tedy jejich převod do rukou manželky a poté nejstaršího z žijících dětí a zákaz prodeje a zadlužení nemovitostí dědici. Volně disponovat s majetkem mohli až potomci jeho dětí, tedy vnoučata. Po smrti V.

Priessnitze 28. listopadu 1851 nabyl testament platnosti a majetek byl podle poslední vůle ohodnocen a předán, nejprve manželce Sofii, poté dětem. Fideikomisní nařízení nebylo v případě domu čp. 42 v Javorníku příliš moudré. Náklady na jeho údržbu byly příliš vysoké a z důvodu nemožnosti objekt prodat či ho zastavit, neměly Priessnitzovy děti důvod ho spravovat. Dům nebyl využíván a postupně chátral, proto byl na žádost dědiců povolen v roce 1879 soudem jeho prodej. Nemovitost byla prodána 25. října 1879 za 15 600 zlatých Antonu Latzelovi z Vápenné. Výnos z prodeje byl uložen na účet státních cenných papírů, který měl být uvolněn až po skončení substitute, tedy po smrti posledního z žijících Priessnitzových dětí (v roce 1918 zemřela jako poslední dcera Anna).

V letech 1879-1904 Priessnitzův dům vlastnila rodina velkopodnikatele a průmyslníka Antona Latzela (1819 -1886), člena rozsáhlého podnikatelského klanu Latzelů, vlastního statky a podniky po celém jesenickém okrese. 15. srpna 1904 byl dům dědici prodán za 80 000 korun (tehdejší měny) vřatislavskému biskupství. To do něj přemístilo z nevyhovujících prostor bývalého soudu na náměstí ředitelství svých statků, kanceláře a byt ředitele. V roce 1955 byla vlastnická práva na dům čp. 42 ministerstvem lesů a dřevařského průmyslu převedena na československý stát, konkrétně na Jesenický lesní průmysl, n.p., Jeseník.